

MANUEL GUERRERO

Per una política cultural ambiciosa i radical

Ningú no dubta que el que caracteritza una societat benestant, un país avançat, és, més enllà de la seva riquesa econòmica i del seu nivell de vida general, la seva sanitat pública, els seus serveis socials, la seva educació i la seva cultura.

Sembla clar que hi ha unanimitat pel que fa a la importància de la cultura i de l'ensenyament en una societat que es vol europea i avançada com la catalana, i ens referim també a tots els Països Catalans. I més tenint en compte una singularitat essencial que ens uneix com és la de disposar d'una llengua i d'una cultura pròpies i diferenciades de la resta de territoris de l'Estat espanyol.

Manuel Guerrero Brullet (Mataró, 1964) és llicenciat en Filologia Romànica per la Universitat de Barcelona. Ha estat responsable de l'àmbit d'Arts (2009-2013) i sotsdirector (2014-2016) d'Arts Santa Mònica, Barcelona. Ha estat coordinador del centre de noves tendències culturals KRTU (Cultura, Recerca, Tecnologia, Universals), del 1990 al 2008. És autor de l'assaig biogràfic *J. V. Foix, investigador en poesia* (Empúries, 1996) i de l'antologia *Sense contemplacions. Nou poetes per al nou segle* (Empúries, 2001). Ha traduït, entre d'altres autors, Jean Genet, Fernando Pessoa i Eugénio de Andrade. Ha format part del consell de redacció de les revistes *Àrtics* (1985-1990), *Cave Canis* (1995-99), *Transversal* (1996-2003). Des de la seva creació, el 2003, fins al 2014 ha format part del consell assessor del suplement *Cultura/s* del diari *La Vanguardia*. Ha tingut cura de diverses exposicions, entre les quals cal destacar *Joan Brossa o la revolta poètica* (2001, Fundació Joan Miró), *L'univers obert d'Antoni Tàpies* (2003, La Panera, Lleida), *Alfons Borrell o la celebració del color* (2006, Tecla Sala), *Carles Santos. Visca el piano!* (2006, Fundació Joan Miró), *Agustí Centelles. El camp de concentració de Bram, 1939* (2009, Arts Santa Mònica), *Josep Maria Mestres Quadreny. De Cop de poma a Trànsit boreal. Música, art, ciència i pensament* (2010, Arts Santa Mònica), *Joan Fontcuberta. Deletrix* (2013, Arts Santa Mònica), o *RCR Arquitectes. Papers* (2015, Arts Santa Mònica)

Malgrat això, es dona el fet que per bé que aquesta premissa és majorment compartida la realitat és ben bé una altra. Els fets ens demostren, per exemple, com en les diverses darreres campanyes electorals —estats, autonòmiques i locals— la cultura a penes és un apèndix en els programes dels partits polítics, de la mateixa manera que els pressupostos dedicats a la cultura són escandalosament menors respecte al que seria un mínim desitjable quan s'executen i s'aproven en cadascuna de les diferents administracions.

El cas de Catalunya, i el de les Illes Balears, o el País Valencià, en els darrers anys és veritablement anòmal i no solament ens hauria de preocupar col·lectivament sinó que també ens hauria de fer pensar en realitat quina mena de país som, quina mena de país volem construir. I més, a Catalunya, en l'horitzó de l'anomenat «procés» polític i social que suposadament ens ha de portar a una desitjada República Catalana. Una República Catalana amb una llengua i una cultura residuals? Amb uns pressupostos culturals que no arriben ni a l'1% del total del pressupost del govern autonòmic?

El darrer informe del CoNCA, el Consell Nacional de la Cultura i de les Arts a Catalunya (www.conca.cat), és desolador. En pocs anys, amb l'excusa principal de la crisi econòmica, el Departament de Cultura ha passat de l'1,68% al 0,7% dels pressupostos generals de la Generalitat. Aquesta és la realitat.

Certament, amb la crisi econòmica, des del 2007, amb les retallades i les polítiques neoliberals, el sector de la cultura ha estat un dels sectors productius més afectats de tota la societat. El tancament d'empreses i institucions, l'atur i la precarietat laboral són massa presents en un sector que a més a més ha patit lleis totalment negatives com la de la pujada de l'IVA al 21%, en una agressiva política contra la cultura, i contra la cultura catalana, perpetrada pel PP al govern de l'Estat, i a diferents comunitats autònomes, que ha afectament greument tota la cultura i sectors cabdals com l'art, la música, el teatre, la dansa o el cinema.

D'altra banda, el bon treball, honest i transparent, de gestors com Joan Llinares ens ha il·lustrat i advertit de com la corrupció i la malversació dels fons públics també han afectat d'una manera directa les institucions culturals. Els casos sagnants del saqueig al Palau de la Música Catalana, a Barcelona, o a l'IVAM, a València, ens han de refermar en la necessitat d'insistir en les bones pràctiques i en la gestió transparent i democràtica dels fons públics i de les institucions culturals.

És veritat que el món de la cultura no ha sabut sovint transmetre com cal la necessitat i la importància essencial de la cultura i de l'educació en la construcció d'una societat més democràtica, més lliure, més avançada socialment i econòmicament. És cert que davant les urgències econòmiques dels darrers anys en l'àmbit de la sani-

tat, la vivenda o els serveis socials, la cultura i l'ensenyament no sempre han trobat els arguments més convincents per defensar els pressupostos culturals i educatius.

Però el sector cultural, per força i per necessitat, ha hagut, també, d'adaptar-se a la realitat i a les condicions econòmiques desfavorables, i, alhora, ha hagut de fer front als canvis radicals i a les transformacions que la digitalització, Internet i les xarxes socials, han anat imposant en tots els camps del saber.

La crisi ens ha ensenyat, també, com és d'important de repensar les pràctiques culturals des de la col·laboració i la participació col·lectiva, i des d'uns nous valors que facin possible un ecosistema cultural més equilibrat territorialment, amb una economia sostenible, i, alhora, ambiciós i radical en els seus plantejaments creatius i socials.

No hi ha dubte, d'una altra banda, que el sector cultural és un dels més actius de la nova economia del coneixement. I es dona la paradoxa que si el sector cultural i les indústries culturals no reben ni representen un 1% del pressupost general de l'administració autonòmica, en canvi generen al voltant del 3% del PIB de tota l'economia. Cal valorar com pertoca, així mateix, l'esforç dels ajuntaments i de les diputacions en el camp cultural. En tot cas, és per això que resulta contradictòria, i fins i tot contrària al desenvolupament econòmic, la disminució dels pressupostos i els ajuts a un sector estratègic com és el de la cultura i el de les indústries culturals o creatives.

La millor inversió pública per al desenvolupament econòmic i social és la inversió en cultura, educació, investigació i recerca. Cal insistir en aquest discurs i argumentar amb dades i reflexions alhora econòmiques i humanístiques. Apostar decididament per la cultura i per l'educació és també aconseguir que la societat i els partits polítics facin seu un discurs positiu sobre la necessitat d'incrementar els pressupostos dedicats a aquests àmbits.

Tot i les dades disponibles no és fàcil de fet una anàlisi de la complexitat de l'àmbit de la cultura i de tots els aspectes més intangibles i subjectius difícils de valorar. No han faltat, però, les reflexions i algunes publicacions que en els darrers anys, moltes vegades des d'un cert aïllament, han fet una anàlisi crítica de la situació dels sectors culturals i de les polítiques culturals. Gran part, i no pot ser d'una altra manera, són anàlisis molt crítiques amb la situació cultural. Convé llegir-les i reflexionar-hi. Ben segur que n'hi ha més que cal tenir també en compte. Fa la impressió que comencem a entrar en una etapa més propositiva. Coneguda la realitat i el panorama, més aviat lamentable, és el moment d'abandonar la cultura de la queixa i de mirar de transformar la situació cultural positivament, de valorar tot el que hi ha i el que es pot fer. Amb la necessària autocrítica, i amb una crítica rigorosa, cal mirar al futur.

Pel que fa al Principat, hi ha diversos llibres sobre política cultural que val la pena de tenir en compte. L'historiador de l'art, comissari d'exposicions i escriptor Jorge Luis Marzo (Barcelona, 1964), va publicar *L'era de la degradació de l'art. Poder i política cultural a Catalunya*, (Editorial El Tangram, 2013). El llibre, que és una reflexió crítica sobre les polítiques culturals des de la transició democràtica, en el camp de l'art principalment, inclou també «La Declaració de la Comissió de Cultura de l'Acampada BCN-15M de la Plaça Catalunya de Barcelona (19 de juliol de 2011)». Posteriorment, Jorge Luis Marzo, juntament amb Patricia Mayayo, és el responsable d'un dels manuals d'art més renovadors, amb una mirada més política, de la historiografia de l'art hispànic: *Arte en España 1939-2015, ideas, prácticas, políticas* (Cátedra, 2015).

El professor d'Història de l'Art de la UAB i, fins fa ben poc, president de l'Associació Catalana de Crítics d'Art (ACCA), Joan M. Minguet Batllori (Cornellà, 1958) és autor del llibre *Contra la cooltura. Art i política a Catalunya* (Edicions Els Llums, 2015). Inclou articles crítics, punyents i, sovint, provocatius sobre la banalització de la cultura i l'art i la política publicats en diversos mitjans del 2013 al 2015. Amb polèmiques i debats sonats com els generats pels canvis, i la intromissió política, a l'Arts Santa Mònica, a Barcelona.

Un llibre col·lectiu més generalista i propositiu, ben interessant, és *Cultura en tensió. Sis propostes per reapropiar-nos de la cultura* (Raig Verd Editorial i Indigestió, 2016, també hi ha edició en castellà), amb textos crítics i reflexions, brillants algunes, de Nando Cruz, Ramon Faura, Marina Garcés, Joan M. Gual, Lucía Lijtmaer i César Rendueles, en edició i amb introducció de Jordi Oliveras, que és fruit de la col·laboració entre Indigestió, el fòrum de debat de la revista digital Nativa (www.nativa.cat), i l'editorial Raig Verd. L'autogestió i la reapropiació de la cultura són possibles i necessàries.

Un altre llibre col·lectiu, més irregular però també amb articles interessants, és *El canvi cultural a Catalunya. Retrat d'una generació* (Pòrtic, 2015), coordinat per Jordi Cabré. Hi ha els escrits de quaranta-cinc creadors, gestors, periodistes, polítics... Del cineasta Albert Serra, l'actriu Aina Clotet, el director teatral Oriol Broggi, l'escriptora Bel Olid, el gerent del Macba Joan Abellà, el director del Mercat de les Flors Francesc Casadesús, la directora de la ILC Laura Borràs, el director del MNAC Pepe Serra, el gestor Oriol Cendra, la professora d'audiovisuals Íngrid Guardiola, l'agent literària Anna Soler-Pont, l'editor de *Núvol* Bernat Puigobella, el periodista de l'*Ara* Àlex Gutiérrez, el cap de cultura de *La Vanguardia* Nacho Orovio, o la crítica d'art Violant Porcel, entre molts d'altres. Al llibre, segurament, hi ha un pes excessiu de representants institucionals, i una defensa generacional una mica for-

çada, però confirma l'emergència d'unes noves generacions, ben preparades professionalment, que, en molts casos, tenen projectes artístics i personals ben sòlids i importants.

És el moment de plantejar una política cultural ambiciosa i radical. Convé valorar, amb rigor, tot l'esforç important que han fet ajuntaments, diputacions, governs autonòmics, per construir noves infraestructures culturals. Cal valorar com cal tot el que s'ha fet i tot el que tenim. Tot el que s'ha deixat de fer i, encara, falta per fer. Però el salt que s'ha fet, en els darrers trenta-cinc anys, en infraestructures i institucions culturals a tots els Països Catalans és espectacular.

La importantíssima xarxa de biblioteques a Barcelona i Catalunya, amb més de 370 biblioteques distribuïdes per tot el territori és potser l'exemple més emblemàtic del que pot ser una política cultural ambiciosa i radical. La bona arquitectura, l'equilibri territorial, la gestió eficient, la col·laboració entre les administracions i la democratització del saber són possibles. Ara l'important és de poder dotar de recursos econòmics i humans com cal les biblioteques. Per tal que puguin millorar les seves instal·lacions, ampliar els fons, les activitats i els horaris. Es tracta ben segur dels centres culturals més ben valorats i més freqüentats per la població. Però es tracta, també, d'una excepció en el panorama general que no podem contemplar amb tant d'optimisme.

Són molts els teatres, auditoris, centres culturals, centres d'art, museus, que s'han construït o reformat en tot el territori, a Catalunya, les Illes, el País Valencià. (Deixem de banda la situació, encara més específica, d'Andorra, Catalunya Nord o l'Alguer, fora del territori de l'Estat espanyol i amb unes característiques més singulars.) És difícil de generalitzar, però podem dir sense equivocar-nos gaire que la major gran part d'aquestes infraestructures o institucions culturals s'han vist greument afectades aquests darrers anys per la crisi econòmica i les polítiques culturals regressives. Abans de plantejar noves infraestructures o institucions, en un moment en què sembla difícil una recuperació econòmica que permeti uns pressupostos més expansius amb noves inversions significatives, sembla evident que el que cal és consolidar i potenciar les infraestructures i institucions existents.

No podem deixar de constatar la política cultural recentralitzadora del PP. La diferència entre el pressupost de les més grans institucions culturals a Madrid, per exemple, el Prado, el Reina Sofia o el Teatre Real, i les institucions culturals més importants a Barcelona, València o Palma, és, en general, estratosfèrica. Mentre tots seguim pagant impostos al govern de l'Estat, la reducció de la contribució econòmica, si és que mai hi ha hagut, a les institucions culturals més emblemàtiques de la resta del territori suposadament espanyol és escandalosa.

Un cas ben significatiu i específic com el del Mercat de les Flors, a Barcelona, clama al cel. Probablement, l'espai de dansa contemporània, arts del moviment, més important i emblemàtic de tot l'Estat espanyol ha vist reduït els darrers anys el seu pressupost malgrat l'increment de públic i d'ocupació. Malgrat l'impecable resultat positiu de gestió i direcció, el seu esplèndid projecte artístic innovador i reconegut a Europa, i el seu renovador projecte educatiu i social, tal com ha assenyalat Francesc Casadesús, el seu director artístic, el Mercat de les Flors es troba en una situació delicada per la deixadesa administrativa, política i econòmica, de les diferents institucions, l'Ajuntament de Barcelona, la Generalitat de Catalunya i, no cal dir, el Ministerio de Cultura. A data del mes de juny del 2016 és incompreensible com encara no s'ha convocat el concurs públic de renovació de la seva direcció artística. Un concurs previst ja fa uns bons anys.

És impossible de condensar en poc espai la gran complexitat del panorama cultural, si volem entrar en detalls, en diferents àmbits i disciplines, en l'anàlisi de les noves pràctiques culturals i dels creadors més destacats o en l'especificitat d'institucions concretes i territoris determinats. Així que mirarem d'acabar amb la proposta d'uns punts concrets de reflexió sobre la política cultural.

Ens trobem en un moment històric i polític únic. Per bé que la situació política general és molt inestable, no hi ha dubte que per primera vegada, en la història recent, existeix una relació cordial i de col·laboració, que cal concretar i desenvolupar, entre els governs i els presidents actuals de Catalunya, Carles Puigdemont, les Illes Balears, Francina Armengol, i el País Valencià, Ximo Puig.

La tornada recent del govern de les Illes Balears al patronat de l'Institut Ramon Llull és una molt bona notícia. Per bé que hi ha molts ajuntaments valencians que ja formen part del patronat també seria un molt bon pas endavant la incorporació del govern valencià a l'Institut Ramon Llull. Reforçar i ampliar l'abast de l'Institut Ramon Llull com a instrument comú de la difusió internacional de la cultura catalana és un repte que s'hauria de poder fer realitat.

Un altre instrument cabdal de difusió i creació cultural són els mitjans de comunicació públics, la ràdio i la televisió públiques. Cal incentivar la recepció i difusió en els territoris de llengua catalana de les diferents televisions públiques. No deixa de ser absurd, en el temps d'Internet i en el nostre món global, que per constreïments polítics, les televisions públiques que emeten en català no es puguin veure en tot el territori lingüístic. El pacte de reciprocitat entre les televisions públiques de Catalunya i les Illes Balears hauria de ser extensiu al País Valencià quan comenci a emetre la nova televisió pública valenciana. Cal potenciar les coproduccions i l'intercanvi de les produccions cinematogràfiques i culturals, i apostar més clarament

pels continguts culturals. Hauria de ser possible un espai audiovisual i de comunicació català que, efectivament, abastés tot el territori de parla catalana.

La cultura, en general, com a forma de vida i com a activitat i pràctica individual i col·lectiva existeix i existirà sempre, més enllà de les polítiques culturals. Ara bé, no hi ha dubte que el que cal exigir a les polítiques culturals és que posin els mitjans i facin possible i incentivin la democratització de la cultura, l'activitat i la pràctica cultural amb la màxima llibertat i independència. En la necessària col·laboració i complicitat entre el sector públic i el sector privat, és indispensable una clara i transparent política que aposti per la creació, la recerca i la investigació cultural que prioritzi el bé comú i públic; alhora que faciliti i faci possible l'existència d'una potent indústria cultural.

La fonamental indústria editorial catalana, ben segur, té en la sinèrgia entre l'edició en castellà i en català, i encara en altres llengües, una capacitat d'expansió internacional abastament demostrada. El naixement de noves editorials independents mostra la vitalitat i la diversitat d'un sector cabdal que hauria de fer possible també la distribució per tot el territori. Però és clar que més enllà de potenciar la indústria editorial, l'administració catalana hauria de centrar els seus esforços econòmics en potenciar l'existència d'aquelles obres de referència de la cultura pròpia i de la cultura universal que difícilment es poden editar en català sense l'ajut institucional.

És evident que una política cultural digna demana més recursos econòmics a les administracions públiques dels que ara mateix tenim. Sense un veritable compromís polític per a l'extensió i la democratització de la cultura i de l'educació en l'espai públic els esforços individuals i privats sempre seran insuficients.

El nou conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Santi Vila, s'ha proposat d'arribar el 2016 a l'1% en cultura del pressupost general amb el desig d'arribar al 2% en els propers anys. Probablement, l'increment pressupostari aconseguit serà menor però l'important és que la cultura i l'educació siguin una prioritat del govern i que, per tant, en els propers anys no deixi d'haver un avenç important d'inversió pública en cultura.

Vicent Marzà, conseller d'Educació, Investigació, Cultura i Esport de la Generalitat Valenciana ha fet una valenta aposta per l'escola pública i pel valencià, i també ha expressat la voluntat d'arribar a l'1% en Cultura i d'ampliar aquest horitzó. No coneixem encara prou bé el full de ruta pel que fa a la nova consellera de Transparència, Cultura i Esport, Ruth Mateu, del govern de les Illes Balears.

De la mateixa manera, és inquietant, per exemple, que la política cultural no sigui una de les prioritats del govern dels comuns a Barcelona. L'Ajuntament de

Barcelona s'ha caracteritzat sempre per tenir una ambiciosa política cultural. I, fins i tot, en molts moments de la nostra història, per suplir el paper que hauria de tenir l'Estat o el govern de la Generalitat, en la política escolar o en els museus.

No cal insistir com són d'importants en l'àmbit de la cultura les polítiques de proximitat i com són necessaris i desitjables els ajuts i les bones pràctiques culturals en l'àmbit municipal. Esperem dels nostres representants polítics una aposta decidida per la cultura i una col·laboració fructífera i lleial entre les diferents administracions. És fonamental d'incentivar i potenciar les xarxes de creació, coproducció i exhibició.

La relació entre educació i cultura és indispensable. La cultura ha d'arrelar-se en l'escola. La música, el teatre, la dansa, la literatura, la filosofia, les arts visuals, el cinema han de ser ben presents ja a l'escola primària. El coneixement i les pràctiques culturals s'han d'estendre fins als estudis superiors i poder desplegar-se per tota la societat. La cultura i les pràctiques creatives no han de ser alienes a la revolució pedagògica, ans al contrari, n'han de formar part indissociable.

Naturalment, el paper de la universitat és essencial. Potenciar les universitats públiques i, entre d'altres iniciatives, la Xarxa Vives hauria de ser una prioritat dels nostres governs. La formació, la recerca i la investigació són ineludibles en una societat avançada. Tot i la crisi, i els canvis radicals que ha sofert la universitat, no hi ha dubte que aquesta hauria de poder desenvolupar i exercir una veritable tasca de difusió, de producció i de democratització del saber. La més difícil i extrema investigació científica no hauria de ser incompatible amb la creació i la divulgació cultural.

Tot i que una llei de mecenatge com cal no acaba d'arribar mai, és del tot desitjable una major col·laboració de l'àmbit privat en la cultura. Per bé que el patrocini i la tradició del mecenatge han passat per millors temps, és del tot necessària l'aprovació d'una bona llei de mecenatge que faciliti alliberar capital privat que permeti augmentar significativament els recursos de la cultura.

Hi ha una revolució cultural en marxa. Internet, les xarxes socials, la telefonia mòbil, han fet possibles noves pràctiques culturals abans impensables. Hi ha múltiples iniciatives en els indrets més insospitats. Les noves generacions estan canviant radicalment els hàbits de creació, consum i distribució cultural. La producció d'una pel·lícula, la creació d'una revista digital, l'autoedició musical, literària o artística ja no requereixen d'uns recursos econòmics difícils d'assolir.

Ja sabem que els recursos econòmics són fonamentals i limitats, però encara són més importants les idees, els projectes i el treball creatiu individual i col·lectiu. És el moment d'experimentar també amb noves pràctiques culturals autogestionades i independents. El micromecenatge, el moviment cooperatiu i altres formes de col·laboració i de creació s'obren camí en tots els camps de la cultura i del saber.

Hi ha un veritable esclat cultural. En la literatura, en el teatre, en l'arquitectura, en la fotografia, en la filosofia, en d'altres àmbits. Mai la cultura catalana havia comptat amb tants autors clàssics i vius traduïts a les principals llengües del món. Mai hi havia hagut tants dramaturgs que estrenessin les seves obres en els més prestigiosos teatres d'Europa i d'Amèrica. Malgrat la crisi, són molts els arquitectes de diverses generacions amb una obra innovadora i admirada internacionalment. Hi ha molta qualitat i talent. Molts noms d'autors de diferents generacions i de diverses disciplines que podríem esmentar. I, també, noves generacions molt preparades a punt d'esclatar. Mai, però, no hi havia hagut, alhora, en el sector cultural tanta precarietat i fragilitat, i uns recursos públics tan limitats. Cal un canvi radical en l'ambició cultural i en les condicions de treball del sector cultural. Apostar per la cultura i per l'educació és apostar pel futur. ☺

CARÀCTERS 74 HIVERN 2016

PÀGINES CENTRALS DEDICADES A TONI MOLLÀ

Entrevista a Joanjo Garcia, per Eduard Ramírez.
 Articles de Joan Todo, Lluís Alpera, Josep Lluís Roig, Jana Balacci Matei, Vicent Pitarch...
 Àlicia Toledo: «Simplement el mal» (sobre *La malcontenta*, de Sebastià Almazora).
 David Madueño: «Un gat esquiü» (sobre *Hotel Indira*, de Melcior Comes).
 Alba Cayón: «Control K» (sobre *Finlàndia*, de Laia Carbonell).
 Hèctor Mellinas: «Així no s'escap, Sísif» (sobre *Déus, dies i treballs*, de Manuel Molins).
 Josep Bertomeu Moll: «Rafael Chirbes. *In Memoriam*. Una corona roja i una bandera republicana».
 Paula Juanpere: «El desig de la forma» (sobre *Gabinet de curiositats*, d'Anna Moner).
 Marta Font: «Ara que tot furor em dessagna» (sobre *Traït*, de Pau Vadell i Vallbona).

Informació i subscripcions

PUV C/ Arts Gràfiques, 13 46010 València Tel.: 96 386 41 15 - Fax: 96 386 40 67
 caracters@uv.es